

PHILOSOPHICAL SCIENCES

ЦІНІСНО-ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ СУСПІЛЬНОГО ІДЕАЛУ В СУЧАСНІЙ ХРИСТІАНСЬКІЙ ДУМЦІ

Кислий А.О.

*Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова
к. філос. н., доцент*

THE VALUE-HISTORICAL CONTEXT OF THE SOCIAL IDEAL IN CONTEMPORARY CHRISTIAN THOUGHT

Kysliy A.

*National Pedagogical Dragomanov University
PhD in Philosophical Sciences, Associate Professor,*

Анотація

У статті визначено актуальність вивчення питання ціннісно-історичних аспектів суспільного ідеалу в сучасній християнській думці. Тривала історія свідчить, що для християнської аксіології важливим є доведення пріоритетності власне християнських цінностей над всіма іншими. Доведено, що формування підходів, уточнень та доповнень інтерпретації соціального ідеалу в сучасній християнській думці відбувається через призму ціннісно-історичного сприйняття дійсності як адекватної реакції на нагальні соціальні питання.

Abstract

The article determines the relevance of the study of the value-historical aspects of the social ideal in contemporary Christian thought. Long history shows that it is important for Christian axiology to prove the priority of Christian values over all others. It is proved that the formation of approaches, clarifications and additions to the interpretation of the social ideal in contemporary Christian thought occurs through the prism of value-historical perception of reality as an adequate response to pressing social issues.

Ключові слова: ідеал, соціальний ідеал, цінності, християнські цінності, християнська демократія.

Keywords: ideal, social ideal, values, Christian values, Christian democracy.

Постановка проблеми. Очевидне поглиблення інтенсивної взаємодії країн та народів, які втягуються в процеси глобалізації сучасного світового будівництва, увиразнило нові якісні темпи соціального розвитку. Науково-технологічні та інформаційні успіхи, що об'єднали найвищі досягнення людства поставили під сумнів цінності як такі. Системні соціальні зрушення призвели до переосмислення багатьох невичерпних універсальних ціннісних потенціалів багатогранної і суперечливої реальності соціальних явищ і процесів. Така потреба суттєво посилила інтерес до духовної сфери суспільства. З усього кола питань принципово важливе значення у структурі духовності мають аксіологічні питання соціального ідеалу, сформульовані сучасними християнськими мислителями. Вони постійно тримають у полі зору процеси, що відбуваються в різних суспільних сферах, і, виходячи з самої природи Церкви, намагаються адекватно реагувати на них. Занепад моралі і моральності в результаті неможливості традиційних цінностей виконувати свої суспільні функції та недостатня ціннісна функціональність нових, що пропонують швидкі та легкі способи проектування розвитку держави та громадянського суспільства без особливих духовних зусиль, викликає занепокоєння у багатьох християнських церквах.

Тому однією із найактуальніших у сучасній світовій та вітчизняній релігієзнавчій і богословсь-

кій думці є проблема обґрунтування основоположних ціннісних засад суспільного ідеалу. Суспільний ідеал це – найбільш складно сконструйований феномен свідомості, який являє собою результат ціннісного ставлення до дійсності, причому, визначальною стороною є граничний образ досконалості, стрижень, ядро, навколо якого концентруються інші елементи існування у ієрархії цінностей.

Необхідність вивчення та можливості практичної легітимізації надійного соціального ідеалу у світоглядному, теоретичному та соціально-практичному значенні, спричинена тим, що саме він слугує критерієм сприйняття реальності та спрямовує людську поведінку у всіх відомих сферах суспільної активності. Важливо те, що соціальний ідеал протягом всієї історії людської цивілізації, володіючи конкретними уявленнями про образ та потребу бажаного майбутнього, знаходив своє вираження в різних соціально значущих настановах, які мали всі переваги сучасного і минулого та усували всі їх вади. Історичні корені християнських цінностей соціально ідеалу відображаються у культурі, моралі, нормах, формах, функціях, цілях суспільних інститутів та їх взаємозв'язків, ментальних рисах духовно-практичного освоєння світу і осмислення дійсності.

Отже, метою роботи є дослідження ціннісно-історичних вимірів соціального ідеалу сучасних християнських мислителів, що спрямовані на ре-

льне сприйняття соціальної дійсності та вироблення теоретичних ідей становлення ідеального суспільного устрою.

Аналіз досліджень і публікацій. Найбільший внесок у створення оригінальної аксіології суспільного ідеалу зробили Августин Блаженний, Аристотель, Бергсон А., Вебер М., Гегель Г., Гуссерль Е., Дюркгейм Е., Еліаде М., Кант І., Маркс К., Платон, Руссо Ж.-Ж., Фома Аквінський, Фромм Е., Хайдеггер М., Ясперс К. та ін.

Помітне місце у розробці аксіологічних концепцій посідають роботи християнських релігійних філософів, таких як: Бердяєв М., Булгаков, С., Введенський О., Вишеславцев Б., Зеньковський В., Ільїн І., Карташов О., Лоський М., Новгородцев П., Соловйов В., Сорокін П., Трубецької Є., Флоренський П., Флоровський Г., Франк С., Хомяков О., Шестов Л. та ін.

Різні аспекти суспільного ідеалу як концептуальної моделі суспільного устрою та розвитку суспільства на основі християнських цінностей є об'єктом вивчення вітчизняних релігієзнавців, філософів, культурологів, соціологів, істориків: Андрущенко В., Бабія М., Богачевської І., Бойченко М., Бондаренка В., Єленського В., Здіорука С., Колодного А., Кочан Н., Кременя В., Любашенко В., Мариновича М., Недавної О., Пирог Г., Поповича М., Сагана О., Табачковського В., Титаренко В., Филипович Л., Чорної Л., Чорноморця Ю., Шинкарука В., Яроцького П. та ін.

Виклад основного матеріалу. Пошук сучасного соціального ідеалу не обов'язково веде до відмови і заперечення звичних ідейних концепцій. Але часто вони підміняються поглядами, що породжені нестабільністю та конфліктністю світових соціально-економічних й соціально-політичних систем. Багато мислителів пропонують одну єдину можливу суспільну модель. Однак, як показує теорія і практика, пряме нав'язування, штучне копіювання відомих суспільних моделей, без урахування специфіки власного культурно-історичного досвіду, призводить здебільшого до негативних наслідків.

Беручи до уваги сучасні політичні, економічні та інші фактори, враховуючи духовні особливості епохи, коли в життєдіяльність особистості і суспільства входять нові системи цінностей, нове світовідчуття, з погляду християнської свідомості, соціальне оновлення не може бути відділеним від морального. Суспільні та християнські цінності завдяки своїй історично взаємозумовленій об'єктивній онтологічній природі мисляться як дієві соціальні орієнтири.

Розпочинаючи з виникнення, формування та поширення, християнство запропонувало проголошену у вченні Ісуса Христа нову ціннісно-моральну систему. Її потенціал є наскільки потужним, що дякуючи своїм універсальним духовним ідеалам, вона кинула виклик старому світу і залишилась актуальною для свідомості й культури всієї історії людства. Біблійні заповіді і моральні принципи стали джерелом постійних роздумів як за своїм сутнісним змістом, так і в сенсі можливості вирішення соціально

важливих питань сьогодення. Тому звернення сучасних християнських мислителів до біблійних істин, домінант Отців Церкви, християнських теологів і вчителів, що мають конфесійні особливості, багачиться ґрунтовним у формуванні соціального ідеалу. Поряд з тим на процес трансформації підходів до його ціннісних основ суттєво впливають історичні соціокультурні, політичні, економічні зміни церковного та світського буття людини та суспільства. Сьогодні важлива увага приділяється розумінню складності співвідношення й вироблення механізмів поширення потенціалу духовних цінностей в принципово нових соціокультурних умовах, продиктованих орієнтаціями сучасного секуляризованого суспільства.

Сучасне християнське розуміння аксіологічних основ соціального ідеалу не можливе без звернення до основоположних ідей християнства. Для вивчення безперервності християнського досвіду Г. Флоровський запропонував метод «сучасного прочитання Святих Отців і вчителів Церкви». Використання Святоотцівських праць полягає не у поверненні до певних абстрактних ідей і тверджень, а у необхідності їх дотримання при вирішенні церковних, суспільних, індивідуальних духовних проблем в життєвій практиці та максимальній їх проекції у майбутнє. Він вважає, що такий підхід повинен виключати так звану адаптацію стародавніх істин до сьогодення або їх сучасну інтерпретацію [13, с. 379, 381].

Соціальний ідеал виступає як уявлення про ідеальний устрій суспільного життя, що включає в себе не лише мету та шляхи розвитку суспільства, а і найбільш значущі світоглядні установки, які спираються на християнські цінності, що знайшли своє відображення на ментально-історичному рівні гармонізації суспільства. Універсальна системоутворююча життєздатність соціального ідеалу полягає у здатності виконувати целепокладаючу функцію в житті людини.

На думку провідних сучасних християнських богословів та філософів, базовими для віруючих є слова Ісуса Христа: «Тож будьте досконалі, як Отець ваш небесний досконалий» (Мт 5, 48), які свідчать про невід'ємну роль ідеалів, ціннісних систем та морально-світоглядних орієнтирів, без яких уся людська діяльність втрачає сенс і тому стає нежиттєвою. Найвищою цінністю, принципово відмінною від наявної сфери дійсності, абсолютотом, початком і сутністю всього визнається істина про Бога, що є джерелом і усіх інших цінностей. Особливе місце в тут займає Ісус Христос як об'єктивно існуюча ідеальна мета і в метафізичній, і в соціальній площині, що є підставою усіх індивідуальних стремлень людини. Вона створює фундаментальні засади для виникнення соціальних та особистих ціннісних орієнтирів. З одного боку, релігійна домінанта людини орієнтована на визначення меж досконалості Бога і вторинності, залежності людини від волі Бога. З іншого боку, християнство задає високу шкалу оцінки життєдіяльності людини, призначення її у світі, істотно зміщуючи пріоритети повсякденності в сторону духовності [8, с.9-10].

Дар духовного досвіду людини як прояву її особистого подвигу, драми порятунку відволікав увагу християнських теоретиків від соціальних питань, які не мали для них принципового значення і були рідше проявом людської гордині, гріха, відступництва. Тому боротьба із соціальним злом, вищою мірою якої залишалось смирення плоті, зречення світу, аскеза, передбачала присутність та активну діяльність Християнської Церкви в світі у напрямку зростання впливу на суспільство. Вироблення концепції досконалого суспільства санкціонувало інший погляд на порятунок людини не як втечу від світу, а як особисту життєствердну позицію, що сприяла соціальному і політичному реформуванню.

Можна з упевненістю зробити висновок, що християнство в межах власної системи цінностей сформулювало такий суспільний ідеал, що став підставою суттєвих перетворень і досягнень в усьому світі в соціально-економічній, соціально-політичній й духовно-моральній сферах. Найбільш дієвою силою в формуванні соціального ідеалу сучасної західної людини, на думку багатьох вчених, є ідеї, проголошені з часів Реформації. Доля кожної людини, стверджують протестантські вчителі, залежить не тільки від Божої волі, але й від життєвих обставин, що спонукають до соціальної активності. Презумпція спасіння стає можливою, якщо покликання кожної людини буде виконано в її житті до кінця. Відмінні від католицьких та православних істини рівності всіх людей перед Богом у можливості порятунку, стали причиною переосмислення природи людської особистості та формування таких духовних ідеалів, що вимагали впорядкованості світу життєдіяльності людини, що мав абсолютно земний характер [4 с. 93, 97].

Макс Вебер [3] писав, що протестантське вчення розірвало кайдани стремління людини до багатства, яке визначається не самоціллю, а угодами Богові заняттям. Творча професійна діяльність стала для людини головним засобом прославлення Бога. Багатство як результат творчої діяльності людини бачиться не лише як Боже благословення, а й як законне з правової та раціональне з економічної точки зору життя. В умовах бурхливого розвитку країн, економічних і політичних успіхів поступово формується ідеал людини як самостійної економічної одиниці. Імперативне розуміння моралі, підпорядкування людини громадським інтересам переміщується на другий план по відношенню до індивідуальних перспектив кожної людини, що акумулювались в християнській соціальній ідеалі. Зрозуміло, що ідеї спрямовані на усунення соціального зла і створення універсальних умов для побудови щасливого суспільства, не є надбанням виключно протестантизму. Їх потрібно розглядати через призму тісного взаємозв'язку та взаємовпливу всіх основних християнських напрямків як складової єдиної релігійної культури.

Тривала історія християнства є підтвердженням постійного процесу творіння та людської творчості як реалізації її здібностей і дарувань. Розк-

риття людиною своїх потенціалів у всіх сферах суспільної дійсності вимагає узагальнень, змін, уточнень та доповнень богословського, церковного бачення соціальних пріоритетів, що стають особливо помітними на початку третього тисячоліття. У сучасному світі традиційні християнські цінності не можуть виконувати соціально важливі функції, адже вони не розглядаються окремо від загальнолюдських, культурних, духовних, етичних та естетичних світоглядних пріоритетів людини та не відносяться до числа основних факторів вирішення важливих соціальних проблем. Маючи значний історичний досвід, що виражається не тільки у свідомості, а і в реальних взаєминах між людьми, християнські церкви залишаються джерелом духовності й моралі у визначенні соціального ідеалу. Цінності християнської моралі за будь-яких умов не повинні розходитися з реальними вимогами соціального аспекту моральності. Саме існування духовності і моральності означає здатність особистості самостійно усвідомлювати відповідність своїх вчинків і рішень ціннісному змісту життєвих орієнтирів та мотивації соціальної діяльності.

В широкому розумінні християнство залишається системою уявлень про цінності цілей і шляхів досягнення сакрального в житті людини, що уподібнюється з жертвністю. Вони визначають основоположну лінію життєдіяльності віруючої людини, вирішують проблему сенсу життя, виходячи з кінцевої цілі її існування, що бачиться в есхатологічній перспективі безсмертя душі та Царства небесного. Для християнської аксіології непохитним є сприйняття цінностей як заповідей, що мають божественне походження «не від світу цього», як «дар небес» і тому визначається пріоритетність власне християнських цінностей над всіма іншими, тимчасовим матеріальним благам відводиться підпорядковане значення.

Найбільш принциповим у збереженні традиційних християнських цінностей залишається ортодоксальне православ'я. Сучасні православні богослови переймаються не стільки питанням справедливості, соціальної рівності, добробуту, стільки трактуванням ціннісного змісту соціального ідеалу як заперечення мирського світу та мирських проблем. Таким чином, вся соціальна дійсність є важливою, але другорядною у порівнянні з ідеями аскетизму, чернецтва, ісихазму, простоти, обмеження потреб і бажань, безкорисливості та негативного ставлення до матеріальних благ. Будь-які кроки проти віри в бажане прийдешиє Царство Боже як соціальний орієнтир змушує Церкву діяти жорстко в питаннях збереження свого віровчення. Підставою для таких тверджень є теоретична та практична діяльність Російської Православної Церкви [9]. Її сучасна аксіологія звертається до філософсько-богословських ідей, властивих до початку ХХ ст., що виявляються обмеженими для формування ціннісних засад сучасної православної рефлексії щодо соціальної проблематики.

Розбіжності в оцінці соціальних явищ між людьми, які представляють різні християнські кон-

фесії, напрямки, організації, що склались історично, свідчать про різноманітність дефініцій у питаннях визначення цінностей соціального ідеалу. Ідеї, думки, вчення, що виникли в результаті протесту, через якийсь час на хвилі модифікації інтерпретації ціннісних основ соціального ідеалу демонструють схильність до пошуку компромісу у цій царині. Переломним моментом для міжхристиянського діалогу став II Ватиканський собор (1962-1965) на якому було проголошено декрет «Unitatis Redintegratio» («Відновлення єдності») [6, с.170-192], спрямований на пошук шляхів співіснування і нових методів екуменічної взаємодії. Після Собору стосунки між християнськими церквами та відносини з носіями різних світоглядних переконань вперше були зафіксовані на офіційному рівні [6, с.277-284]. Екуменічний діалог між католицькою та православною церквами активізувався у 1965 році, коли Патріарх Константинопольський Афінагор I і Папа Римський Павло VI скасували взаємні анафемі, накладені 1054 року. Особливу увагу екуменізму приділяв у своєму служінні папа Іван-Павло II, висвітливши свої основні ідеї в енцикліці «Ut Unum Sint» («Щоб усі були одно») та інших документах Католицької церкви.

Іван-Павло II робить сміливу пропозицію для католиків, православних і протестантів «перестати думати про справу об'єднання християн як про переговори на зразок тих, що мають місце між компаніями і профспілками» [1, с. 734]. Тут не повинно бути торгів, де кожна сторона намагається вийти переможцем. «Християни не будують християнську єдність. Єдність церкви забезпечив Христос, а завдання екуменізму полягає в тому, щоб явити цю наперед дану єдність на арені історії», – стверджує у своїй роботі Дж. Вайгель [1, с. 734]. Іван-Павло II ініціював ідею для православних і протестантів зупинитись над питанням про те як папство може бути корисним для майбутнього християнства [1, с. 734]. Він, аналізуючи різні сторони екуменічної діяльності, виділяє в ній молитовне спілкування з усіма християнами, необхідний і можливий братський діалог і християнське співробітництво в широкому спектрі соціально важливих питань. Такий католицький екуменізм не передбачає скасування догматичних відмінностей завдяки приведенню їх до єдиного християнського вчення.

На думку Ж.-П. Віллема [5] вся історія формування та сучасного існування Європи є результатом розгортання процесу міжхристиянського та міжкультурного діалогу. Не дивлячись на те, що зустріч релігійної віри з раціоналізмом та світським життям на теренах Європи сприймається неоднозначно з моральної точки зору, її вплив на формування західної цивілізації та легітимізації автономії світського і релігійного є безперечним. В нинішньому європейському середовищі склалися особливі стосунки між різними соціальними спільнотами та релігійними організаціями. Характерною рисою міжрелігійного діалогу є повага до прагнень досягнути істини людьми, які мають різні релігійні чи нерелігійні переконання, дотримуються відмінних правил і норм, що є святими для них.

Сучасна Європа, багата на християнські традиції та філософські судження з елементами критичного підходу до релігії, постає перед випробуванням радикально новими соціокультурними реаліями, що спричинені появою потужного ісламського сегмента. Вселенський патріарх Варфоломій вважає, що така зустріч з «Іншим» приведе до життя разом в культурі насиченій різними, іноді принципово відмінними світоглядними переконаннями. Атмосфера відкритого діалогу, оновлення толерантності, взаємоповаги спонукатиме кожного замислитися над істинними цінностями своєї віри [2, с. 297].

Заслужують на увагу погляди сучасного митрополита Пергамського Йоана Зізуласа про неможливість розглядати питання суспільного ідеалу окремо від Церкви. Умовою сучасного і майбутнього існування Церкви та всього християнства повинна бути онтологія спілкування. Одноманітність богословських поглядів у зверненні до сучасних питань Церкви, що полягає в протиставленні себе до «Інших», не дозволить Християнській Церкві залишитись цілісною живою реальністю. У сучасному плюралістичному суспільстві із значним культурним колоритом Церква, проповідуючи Євангеліє, повинна шукати спільні культурні цінності, що знаходяться в зоні її інтересів [7, с. 259-260].

Нові перспективи для міжрелігійного та міжкультурного діалогу ведуть як до взаємопроникнення та взаєморозуміння, так і до екліктизму та нігілізму, створюючи загрозу ціннісним аспектам соціального ідеалу, які фундаментувалися протягом багатьох століть. Тому, на думку Й. Рагцінгера, питання про те, що в даному контексті є добрим залишається без відповіді. Але анулювання вічних християнських цінностей або нав'язування нових, навіть за рішенням більшості, є одним із міфів сучасної розумної політики [12].

Можна побачити, що глибокі релігійні основи має і демократія. Християнство вперше в історії не тільки у релігійному, а й у політико-правовому полі, ґрунтуючись на інтерпретації вчення Христа, встановлює рівність людей. Тому сучасні християнські мислителі спільні в лояльному ставленні до демократичної правової політичної системи. Але християнська демократія можлива лише тоді, коли її принципи та моральні ціннісні орієнтири не просто декларуються, а й ретранслюються на соціальну сферу у формі церковної ангажованості, що є неохитним у житті всієї спільноти. І тому, на думку О. Величка, досягнути стану свободи можна повернувшись обличчям до духовно-релігійного ідеалу, що назавжди розчинився в соціальному і забутий у західній самосвідомості індустріальної, правової та демократичної держави. Соціальне Благо, соціальна рівність і політична свобода власної думки не зможуть стати основою людського духовного відродження. Її необхідно шукати в давніх догматах християнської віри, зрозуміти нарешті, що таке «любов і терпіння, самовідданість і віра, як їх показав Христос» [4, с. 383].

Найбільш відома ідея християнської демократії, запропонована католицьким філософом Ж. Маріте, будується на основі понять плюралізму та терпимості, фокусуючи у собі принципи світської демократії й католицької соціальної доктрини. Сьогодні ж у політичному житті християнська демократія є брендом плюралізму мислення, позбавленого власне християнської основи з богословської точки зору, але залишається привабливою як для християн, так і для людей з іншими релігійними чи світськими переконаннями. Тому християнські теологи, спостерігаючи за сучасною кризовою вичерпаністю секуляризованої дійсності, що не має власних ресурсів для оновлення, усвідомлюють необхідність вдосконалення взаємовпливу Церкви на демократичні процеси суспільного життя. Здатність самого християнства сповідувати та пропонувати цінності демократії може бути серйозною перспективою для наповнення соціального ідеалу ідеями постсекулярного суспільства [11]. Трансформація Християнської Церкви як реальне втілення власного соціального ідеалу в соціальну дію полягає у співпраці з державами у справі духовно-моральної опіки, пропагування ідей свободи, миру, добра, істини, справедливості, принципів індивідуального і суспільного блага. Для сучасного соціального вчення важливими є не лише есхатологічні перспективи та схоластичне бачення світу і людини, а й практичні вказівки в сфері особистої, сімейної і суспільної моралі.

Історичний процес формування цінностей суспільного ідеалу відбувався у синтезі наукових, філософських, етичних і богословських ідей і концепцій. На нього суттєво вплинули особливості світогляду і специфічне ставлення представників православної, католицької та протестантської конфесій до питань суспільної дійсності. Важливою ознакою ціннісних характеристик різноманітності міжконфесійних християнських дискурсів виявляються суб'єктивні вимоги до значимого, належного, бажаного. Єдність особистісного та надіндивідуального складає глибинні основи суспільного ідеалу. Його соціокультурна значимість полягає у пошуку спільних точок між абсолютним і відносним у вирішенні конкретних важливих проблем сучасності.

Сучасна християнська соціальна філософія прагне визначити ступінь індивідуальної відповідальності людини, що постала між сподіванням на спасіння і реальністю нашого світу, зануреного в структурне зло і всі його існуючі прояви, в першу чергу, у глобальній перспективі. Складність та суперечність такого завдання, на думку А. Мініча, полягає в тому, що «фактично мова йде про персональну відповідальність за наслідки колективної діяльності» [10, с.275].

Головне завдання сучасної християнської аксіології не зводиться до пристосування християнської системи цінностей до ціннісної системи світу. Історичний досвід свідчить, що пошук компромісів в реальному житті та засобів згладжування особливо гострих розбіжностей між традиційними й новими цінностями, наприклад в сфері сексуальної

моралі, є досить суперечливим і неприпустимим. Адже він прямо чи приховано заперечує sacramentalні цінностей християнського соціального ідеалу і вимагає повної або часткової відмови від власних переконань на користь інших.

Отже, сучасні християнські мислителі стурбовані наслідками глобальних світових трансформацій у всіх сферах і покладають на себе відповідальність за вироблення такого соціального ідеалу, що не буде зводитись лише до вибору індивідуального шляху спасіння, а активізує вирішення соціально важливих питань для перспективи ідеального суспільного устрою в межах земної історії. Обґрунтування основоположних ціннісних засад соціального ідеалу як найбільш складно сконструйованого феномену свідомості відбувається на основі історичного досвіду створення граничних образів досконалого світу. Такий процес є результатом ставлення християнства до соціальної дійсності на основі прочитання заповідних моральних істин, відображених у біблійних текстах. Заглиблюючись у Євангелія Християнська Церква включається у мінливу сучасну епоху і виявляє своє обличчя у покликанні навчити людей тому, чого їм не може дати повсякденне життя.

Формування нових підходів до інтерпретації соціального ідеалу в християнстві є свідченням історичності характеру аксіологічного вчення, в якому виражається творіння і творчість як спосіб мислення та поведінки, пошуків компромісів між людиною, суспільством і Церквою. Соціальний ідеал відображає ціннісно-історичне сприйняття дійсності у конструюванні образу та потреби бажаного майбутнього, що акумулює всі переваги та усуває всі вади сучасного та минулого світу. Сьогодні він потребує теоретичної та соціально-практичної легітимізації, адже виступає еталоном сприйняття реальності та людської суспільної активності.

Список літератури

1. Вайгель Дж. Свідок надії. Життєпис Папи Івана-Павла II / Пер. з англ. Романа Скакуна. – Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2012. – 1062 с.
2. Варфоломій Вселенський Патріарх. Вічна-віч з тайною. Православне християнство у сучасному світі. – К.: Дух і Літера, 2011. – 360 с.
3. Вебер Макс. Избранные произведения. / Пер. с нем. Сост., общ. ред. и послесл. Ю.Н. Давыдова; Пред. П.П.Гайденко. М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
4. Величко А. М. Христианство и социальный идеал (философия, право, социология индустриальной культуры): Научное издание. Под ред. В.П. Сальникова. Спб., М.: Санкт-Петербургский университет МВД России, 2000. – 544 с.
5. Віллем Ж-П. Європа та релігії. Ставки ХХІ-го століття. / Пер. з фр. – К.: Дух і Літера, 2006. – 331 с.
6. Документи Другого Ватиканського Собору: Конституції, декрети, декларації. – Л.: Свічадо, 1996. – 759 с.

7. Зізілуас Й. Буття як спілкування. Дослідження особистості і Церкви / Пер. з англ. – К: Дух і літера, 2005. – 276 с.
8. Компендіум соціальної доктрини Церкви. К.: Кайрос, 2008. – 549 с.
9. Основы социальной концепции Русской Православной Церкви. [online] Доступно: <http://www.patriarchia.ru/db/text/141422.html>
10. Мініч А. Християнство в пошуках відповіді: проблеми соціально-етичної доктрини // Волинський Благовісник. – 2015. – №3 с. 261-280
11. Нойхауз Н. Ценности христианской демократии / Пер. с нем. – М.: Республика, 2005. – 192 с.
12. Рацінгер Йосиф. Цінності в часи перемін: Долання майбутніх викликів / Пер. з нім. О. Конкевича. – Львів: Місіонер, 2006. – 168 с.
13. Флоровский Г. Догмат и история. Сост. Е. Холмогоров; общ. ред. Е. Карманов. М.: Изд-во Свято-Владимирского Братства, 1998. – 487 с.